

Interviu cu Theodor Damian



Pentru mine, dosariada este o mascaradă politică, un instrument de manipulare politică și de vendetă, de joc necinstit de-a dreptul, și de-a păcătosul”...

CULIȚĂ IOAN UȘURELU:*D-le Theodor Damian, ați împlinit în anul 2006 vârsta interesantă de 55 de ani. A fost un an fast pentru dumneavoastră?*

THEODOR DAMIAN: E adevărat, pe 28 decembrie 2006 am împlinit 55 de ani și o spun cu grațitudine. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru această viață și pentru o viață bogată în împliniri sperate și nesperate. 2006 a fost un an foarte bun pentru mine, începând cu o invitație de a participa la un Congres Internațional de Poezie în Granada-Nicaragua, în februarie. Participarea mi-a deschis noi perspective de colaborare pe tărâm literar, continuând cu două cărți publicate în țară, una de eseuri teologice pe tema Nașterii și a Învierii Domnului, intitulată „Răsăritul cel de Sus”, apărută la Editura „Viața Creștină”, și a doua, de poezie, „Semnul Iisus” - Editura „Paralela 45”, și terminând cu un proiect pentru alt volum de versuri, aproape gata de tipar, care, probabil, va apărea în 2007. Mai sunt o mulțime de alte fericite întâmplări sau realizări în acest an, dar cred că e potrivit să mă opresc aici.

C.I.U:*Pentru cititorii revistei „Salonul literar” cred că ar trebui să vă prezentați, să ne spuneți cum ați ajuns de la Botoșani la New York, dacă v-ați atins scopurile literare, dacă...*

Th.D: În primul rând transmit de peste ocean un călduros salut cititorilor revistei „Salonul literar”. Voi încerca să mă prezint foarte sumar. Din Botoșanii nașterii și copilăriei mele, am trecut întâi pe la Neamț și București, unde mi-am făcut studiile teologice. Apoi am funcționat ca preot în județul Botoșani și ca protoiereu la protopopiatul Dorohoi, după care am plecat cu o bursă de studii în Elveția. Acolo am înființat și o parohie românească, în Lausanne, și o revistă literară. După patru ani, m-am întors și, la puțin timp, am ajuns la Sibiu, chemat de marele și regretatul mitropolit Antonie Plămădeală, care a creat pentru mine postul de secretar la revista „Telegraful Român”, lucrând în același timp la celelalte reviste metropolitane și slujind la catedrala din Sibiu. În 1988, am plecat în America având o bursă de studii pentru masterat în teologie la Princeton University, după care mi-am terminat și un doctorat la Lordhom University, în New York. Anul 1993 a fost un an semnificativ în viața mea, înființând și Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă. Împreună cu Biserica „Sf. Apostol Petru și Pavel” și cenaclul literar „Mihai Eminescu” am început publicarea Buletinului săptămânal al Institutului, care, mai târziu, a devenit revista „Lumină Lină” și am fost angajat profesor titular la catedra de Filozofie și Etici de la Metropolitan College New York. Ar mai fi de remarcat al doilea doctorat la București, în 1999, și celelalte cărți ale mele.

C.I.U:*De la distanța la care sunteți, cum se mai traduce noțiunea de Patriotism, știut fiind că sunt destui care se dezic de originea lor etnică?*

Th.D: Mă bucur că legați noțiunea de patriotism de cea de distanță. Pentru că, într-adevăr, din multe puncte de vedere am conștientizat patriotismul, înțeles în sensul propriu al cuvântului, nu în țară, cât mai ales aici, departe de ea, dar, evident, purtând-o în suflet. Asta pentru că aici mi s-a cerut să vorbesc despre ea, adică despre valorile culturii și spiritualității noastre, aici a trebuit să-mi formulez răspunsuri, care, de multe ori, prin repetiție în contexte diferite, capătă

dimensiunea de crez, aici dorul te muncește și te face patriot, uneori și fără să conștientizezi. Nu am înțeles niciodată pe cei ce se dezic de originea română, fie prin schimbarea numelui, fie prin ruperea legăturilor cu țara, cu cei de acasă, sau cu românii de aici. Impresia mea este că nu sunt multe cazuri de acest fel, ceea ce este un lucru bun.

C.I.U:*Dacă am măsura valoarea pe o scară, mediul literar românesc în Statele Unite este în punctul cel mai înalt al scării sau undeva, pe la mijloc?*

Th.D:Viața literară în SUA, și mă refer în special la New York, este efervescentă. Dacă aș vorbi numai despre Cenaclul Literar „M. Eminescu” de aici, care se întrunește de 13 ani cu regularitate la fiecare două săptămâni (cu excepția vacanțelor). La sfârșitul unui an calendaristic, un bilanț simplu ar fi semnificativ pentru cele două afirmații: aproximativ șase cărți pe trimestru (ale scriitorilor români de aici și cei veniți din țară) înseamnă cam o carte la fiecare întrunire, la două săptămâni.

În afară de cenaclu, viața literară înseamnă și ziarele și revistele românești de aici: „Lumină Lină”, „Origini”, „Meridianul Românesc”, „Ziua USA”, „Conexiuni” și altele. De multe ori și bisericile românești devin centre de viață culturală în general și literară în special, prin aceea că dau și spațiile consacrate evenimentelor de acest gen. Când se ivește ocazia, bisericile oferă și spațiul și publicul. A evalua fenomenul literar pe o scară valorică este dificil pentru că întâi ar trebui discutate și stabilite criteriile și date definițiile pentru ceea ce vrem să numim valoare și numai apoi se poate face o evaluare adecvată.

C.I.U:*Vremea în care trăim este total diferită față de începuturile noastre literare. Forțându-ne să trăim altfel, acest Cronos nemilos ne obligă să și creăm altfel?*

Th.D:Creăm la fel și creăm diferit. Suntem ca în teoria sistemelor. Există o dimensiune statică și una dinamică, schimbătoare, fără de care sistemul nu ar exista. La fel și cu creația. Există un element etern în acest act care însă poate să ia forme diferite în funcție de loc, timp și situație.

C.I.U:*Sunteți, sigur, un fin cunoscător al situației politice românești. Ce părere aveți despre Dosariadă? Această cutie a Pandorei, odată deschisă, va asana mocirla politică existentă sau va duce la ură și răzbunare pentru încă 10-20 de ani?*

Th.D:Pentru mine, dosariada este o mascaradă politică, un instrument de manipulare politică și de vendetă, de joc necinstit de-a dreptul și de-a păcătosul. În multe cazuri, cei care au avut posibilitatea să-și cosmetizeze dosarul înainte de 89 sau după, sau să-l facă să dispară de-a dreptul, erijându-se acum în judecători nemitarnici și dând cu pietre împrejur. Spun asta bazat atât pe faptul, inexplicabil dar și ridicol, că personalități din ierarhia comunistă a vechiului regim declară nonșalant că nu au dosar cât și pentru faptul că s-a demonstrat că au fost dosare cosmetizate chiar în acești ani de „judecată de apoi”, care cazuri sunt cel mai pregnant quod erat demonstrandum pentru cele afirmate mai sus. În plus, nu înțeleg cum de multe ori notele securității vechiului regim sunt luate ca literă de evanghelie când toată lumea știe că securitatea era mincinosul cel mai învederat al regimului și care, în funcție de interesele de moment sau ale agentului securist care scria raportul sau primea un raport, cosmetiza informația, exagera, practic făcea ce voia cu ea pentru ca el, securistul, să iasă în evidență sau să placă unuia de deasupra lui. Cred, deci, că această dosariadă e teatru care, pur și simplu, va trece ca o modă de prost gust.

C.I.U:*Conștiința că omul este atât de trecător nu vă duce la constatarea deprimantă că suntem prea neputincioși în fața immanentului vacuum existențial?*

Th.D:Această întrebare, stimate domnule Culiță Ioan Ușurelu, este demnă de un răspuns cât o carte. Ar fi superb să avem un fel de seminarii unde să putem conversa în voie, cu timp

consacrat, pe această temă superbă. Eu voi răspunde foarte scurt aici: În primul rând, nu cred în vacuum existențial. Meonul lui Berdiaev, pe care mulți îl echivalează cu vacuumul existențial, nu era chiar vacuum pentru că el era „însărcinat” cu divinitatea, care urma să răsară în formele în care ea s-a revelat mai târziu în istorie. Pentru un om care crede în Dumnezeu, acest vacuum nu poate exista decât într-o formă cu totul specială, sub forma iadului, care însă nu e vacuum la propriu. Psalmistul, în Noul Testament, spune că nu poți să fugi de la fața Lui Dumnezeu. Oriunde crezi că te poți ascunde, dai de Dumnezeu în multiplele sale forme de prezență. Pe de altă parte, câtă vreme ceea ce facem în efemera noastră viață, aici și acum, ne poate face să câștigăm veșnicia sau s-o pierdem (și într-un caz și-n altul, o veșnicie locuită totuși) sunt tentat să spun că această clipă a trecerii noastre, aici este echivalentă cu veșnicia. Cu alte cuvinte, dacă obținerea veșniciei, în sensul teologic al cuvântului, este dependentă de o viață de om, atunci înseamnă că, dincolo din culmea paradisiului, acești doi poli sunt egali. Poate și pentru faptul că veșnicia este o clipă de viață în fiecare părticică a trupului și clipa, la rândul ei, este prezentă și face parte din veșnicie.

Consider viața un dar imens, oricât de mică ar fi ea, pentru că văd în ea împlinirea unui scop din care sunt și eu parte, fie că pot sau nu să conștientizez acest lucru. Ca atare, nici vorbă de deprimare. Dimpotrivă, grațitudine și bucurie.

C.I.U:*Ce preoți-scriitori ați cunoscut și care este mai aproape de sufletul dvs.?*

Th.D:Pe mitropolitul Antonie Plămădeală l-am avut cel mai aproape de sufletul meu. Rămâne inegalabil așa cum este, în felul său, mitropolitul Bartolomeu Anania, pe care-l admir de pe vremea când eram elev la seminar și am auzit prima dată de el. Trebuie să amintesc aici de preotul Costică Nonea, fostul vicar administrativ al mitropoliei Moldovei și Sucevei, tot când eram elev, pe marele Petru Rezuș, profeso-
rului meu de teologie fundamentală de la București, iar dacă mă refer la colegi, trebuie să-i menționez pe valoroșii preoți – scriitori Constantin Hrehor, Dorin Ploscaru, Ioan Pinte, Alexandru Stănculescu–Bârda, Leon Dură, Dumitru Ichim, marele olimpiar de la Detroit, teologul George Alexe și mai sunt și alții, bineînțeles. Cu aceștia am fost sau sunt în relațiile cele mai apropiate.

C.I.U:*E posibil ca în exil să poată fi depistat vreun director de conștiință? Cum ar trebui să fie omul respectiv?*

Th.D:Da, în exil sau în diasporă se pot depista directori de conștiință. Portretul robot va fi diferit de la caz la caz, trăsăturile ce s-ar putea enumera ar fi multe, dar pentru a răspunde măcar incipient la întrebare voi zice că una din aceste trăsături, una esențială, este dedicarea pasională și dezinteresată unui ideal, dedicare ce implică de multe ori riscuri și sacrificii, asumate, dar care duce la crearea a ceva nou, și care se transformă în centru de gravitate.

C.I.U:*Oare n-am ajuns noi, românii, la acel studiu al „decăderii admirației” (cum spunea Cioran), al lipsei marilor prieteni, al absenței omeniei, al împrășcării cu noroi a tuturor frumuseților umane? Și dacă da, ce-i de făcut? Mă adresez omului, scriitorului și preotului Theodor Damian.*

Th.D:Nu sunt un pesimist și ca atare nu cred în decăderea totală sau ireversibilă la orice nivel s-ar actualiza ea. Cred că în viață, ca și în relațiile din viața cotidiană a noastră, vedem și ce voim să vedem, sau, cel mai puțin, nu vedem totul. Este mereu superb exemplul cu acel călugăr bătrân și cu ucenicul lui care, locuind în pustie, au plecat să caute un alt pustnic. La întoarcerea acasă, între multe altele, ucenicul s-a arătat dezgustat de un cal mort întâlnit în cale, dezgust ce înnoara și diminuea celelalte lucrări ale întregii călătorii. După ce s-a plâns destul de nenorocul de a fi întâlnit pe drum un cal mort și după o descriere amănunțită a acestui rău sau urât, bătrânul călugăr l-a întrebat pe ucenic: „Dar tu ai remarcat ce dinți frumoși avea?!”. Cred că există

mulțimi nesfârșite de lucruri frumoase în viață, dar pe care nu le vedem. Poate pentru că abyssus abyssum invocat. Ce avem în cap aceea vedem în afară. Cam cum zicea Mântuitorul Hristos: „Dacă va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat; dacă va fi însă ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat.” Ochiul poate fi și mintea. Și cred că atât ochiul cât și mintea pot fi educate.

C.I.U:*Mă gândesc mereu la Montaigne, genial ca scriitor, mizerabil ca om. Sunt obsedat de ideea că așa trebuie să fie și scriitorul actual. Mă refer la cei lași, care calcă pe cadavre pentru a le fi lor bine. Dar dacă acești inși scriu opere adevărate? Cum îi evaluăm?*

Th.D:Este o întrebare foarte bună. Eu acord întotdeauna oamenilor circumstanțe atenuante. De ce? Pentru că nu știu totul despre toate pentru a judeca în mod adecvat ițele interioare ale unui fapt. Și cu atât mai mult dacă opera e de valoare, asta îmi spune că trebuie să fie ceva de valoare și în mintea, sufletul, viața autorului ei, chiar dacă mie îmi scapă. Ca și exemplul cu calul. De aceea, iarăși, Iisus spunea cu tărie, interzicând judecarea aproapelui: Non judecate ut non judicemini.

Această întrebare mă duce cu gândul la unii care-l condamnă pe Eminescu pe motiv că ar fi imoral, judecând relațiile lui cu Veronica sau viața lui sexuală în general. În acest caz, mai are opera valoare sau nu? Sau a lua femeia altuia este un lucru mărunț, nesemnificativ? Sau nu ne interesează? Sau avem doi Eminescu: cel al operei și cel al vieții personale? Dar dacă ne transformăm în judecătorii oamenilor, atunci unde tragem linia? La crima fizică, pe care o poate face un scriitor de valoare sau la cea prin cuvânt, la o erezie, să zicem, care poate omorî sufletele a mii de oameni după el? Problema e cu linia, într-adevăr, unde o tragem, care sunt criteriile și definițiile? Religios, moral, social?! În moral și social, de multe ori valorile se schimbă, sunt relative. Deci și criteriile și definițiile. Acor-dăm circumstanțe atenuante sau agravante? Cred că și aici dictonul patristic ne poate fi de real folos: Dumnezeu urăște păcatul, dar îl iubește pe păcătos! Și vorba Sfântului Pavel: „Dar tu cine ești ca să judeci pe aproapele tău?” Într-adevăr, iată o întrebare serioasă pe care, din păcate, ne-o punem prea puțin.

C.I.U:*Aș mai accentua în discuția noastră foarte liberă, megalomania românului, dar, mai ales, obsesia scriitorului de pe aceste meleaguri în a crede că-i cel mai mare, cel mai...., dar, datorită unui complot universal, nu-i recunoscut.*

Gh.D:Magalomenia este o problemă de fire umană. Nu cred că se aplică numai la români, ci la oameni în general. Și mai cred că pe măsură ce un om este mai educat cu atât este mai modest. Dacă sunt oameni aroganți, megalomani, care par sau cred a fi educați, e posibil că, într-adevăr, par a fi, sau se cred a fi: mai este educație și pseudo educație. Nu întotdeauna diplomele indică educația. Oamenii cei mai mari sunt mereu cei mai modești.

C.I.U:*Există o distanță în ceea ce privește măiestria, ba chiar viziunea, între cărțile dvs. de început și cele din ultima vreme?*

Th.D:Dacă mă uit retrospectiv la cărțile mele, aș putea spune că, din punct de vedere al viziunii, aceasta este unitară. Viziunea cărților mele, fie de teologie, poezie, eseu, critică ține de domeniul filosofiei existențiale teologice. Din punct de vedere al măiestriei, aceasta are o evoluție, cred. Cu toate că sunt mulți cititori, care gustă mai bine cărțile de început decât cele de acum. Măiestria poate fi definită în funcție de categoria de cititori, de moda timpului, de curentul în care se încadrează criticul ce te evaluează.

C.I.U:*Ași toastat vreodată cu celebra butadă: „Să ne trăiască dușmanii pentru a ne vedea fericiți?”*

Th.D:Nu. Nici nu am toastat, nici nu am gândit așa ceva. Dacă mă gândesc la dușmani, nu mă gândesc la fericire, ci la milă, ori mi-e milă de ei, ori de mine.

C.I.U:*Acum, la 55 de ani, mai aveți fenomene, lucruri și evenimente care vă mai trezesc uimirea?*

Th.D:Multe. Pentru că realizez intelectual cât de sănătoasă este starea de uimire, sau mai bine zis uimirea ca stare, ca mod de a fi, încerc în mod practic să mă educ în această direcție. Și, cel puțin parțial, reușesc, cred. Totul e o problemă de cum vrei să vezi lucrurile. Și cum am spus mai devreme, vederea este educabilă. Și pot să spun chiar că, în fiecare zi, pot identifica un lucru care m-a făcut fericit.

C.I.U:*Amintindu-ne că Dali recunoaște neputința pictorului-dacă un înger nu-i ține mâna când pictează, vă pun o întrebare banală: Credeți în inspirație, în harul divin?*

Th.D:Problema inspirației este delicată pentru că se poate vorbi de ea în mai multe feluri. Mă voi referi la două dintre ele. Pe de o parte, am putea spune ca Edison, că procentajul inspirației este de 1% și 99% transpirație, caz în care inspirația poate să conteze mai puțin, pe când râvna susținută, munca perseverentă și entuziasmul sunt ceea ce contează (se poate însă interpreta că, fără acel strop de inspirație, acea muncă n-ar avea sens), pe de altă parte, cred că inspirația, harul divin sunt, într-adevăr, motivul esențial care generează opera, și cred că harul este oferit de Dumnezeu oamenilor cu generozitate divină și că, de cele mai multe ori, depinde de om ca să-l descopere, să-l simtă, să-l adulmece și să se lase ghidat de el ca atunci când trece pe lângă tine un om extra-ordinar. Poți să nu-l observi și să-l lași să treacă sau poți să-l adulmece, să-l simți, să-l prinzi și să-l ai apoi ca un izvor de daruri, care pot să-ți schimbe viața.

C.I.U:*Pe vremuri, am lucrat în județul Botoșani, meleagurile dv. dragi. Mămăliguța, jumările, sarmalele, găina fiartă sau prăjită în ceaon erau considerate de mine, atunci, adevărate simboluri sfinte ale unei vieți patriarhale. Acolo, unde sunteți, nu s-au devalorizat simbolurile acestea mini-male, care, într-un fel, erau parte din viața noastră? Dar despre ieftinirea sentimentelor ce spuneți?*

Th.D:Botoșianul drag inimii mele rămâne pe mai departe zarea mea de vis. Ce noroc! Mă bucur că și dv. aveți amintiri din această zonă. Sunt aici lucruri, ca mâncarea, ce pot fi reproduse aici și oriunde (evident, nimic nu mai poate fi, și niciodată, ca la mama acasă), dar sunt și lucruri care nu pot fi reproduse, dar pe care le porți în inimă mereu. Ieftinirea sentimentelor este mai gravă. Dacă există așa ceva. Cuvântul „ieftinire” indică o stare trecută mai „scumpă”. Dar nu știu dacă nu cumva fiecare generație constată sau crede că înainte era mai bine. Îmi vine în minte expresia lui Aristotel (dacă nu mă înșel), care a venit la un grup de prieteni: „Prieteni? Nu există prieteni.” Vedea filosoful o cădere a prieteniei, o ieftinire? Exista și atunci, în epoca în care prietenia era unul din cele mai cultivate și celebrate lucruri, o ieftinire a ei? A propos de ieftinire, de deteriorare a valorilor, îmi aduc aminte de o inscripție pe o veche carte de ritual, când am fost preot la Hănești (Botoșani). Parafrazez: „În anul 1724 după Hristos, în luna Septembrie, în 24 de zile a fost o furtună peste satul nostru cum nu s-a mai văzut din vremuri vechi. S-au stricat drumurile, s-au rupt acoperișurile caselor, a căzut turla clopotniței, s-a stricat păpușoiul, dar mai tare s-a stricat lumea”. Cred că ieftinirea e o chestie de generație. Eternă. Niciodată nimic nu mai e cum a fost.

C.I.U:*Cum se vede cultura română de la distanță? Ce șanse mai are?*

Th.D:Cultura română, în prezent cel puțin, se vede bine. Eu o văd bine. Comparativ cu ce văd în America, de exemplu, în țară se scrie mult și se citește mult, deși există și mult balast, dar acest lucru e normal. Viitorul e greu de prezis, deși cred că preocuparea pentru literatură va dura mai mult în România decât este în State, și că va fi mai intensă pentru că tradiția culturală este incomparabil mai veche la noi. Și oricât ne invadează nimicniciile occidentului, în România, prin rădăcinile ei, are toate șansele să reziste. Dovada e că și azi Europa occidentală încă are pentru

cultură o prețuire aparte, mult mai mare decât văd că se întâmplă aici, în America. Cu cât mai adânci rădăcinile, cu atât mai viguroasă tulpina.

C.I.U: *Alfred de Vigny reproșă cititorului francez neatenția la cine și cum scrie. Scriitorul român ce-ar trebui să facă în acest sens?*

Th.D: Alfred de Vigny reproșă cititorului francez neatenția la cine și cum scrie. Înțeleg de aici că cititorul francez nu distingea în mod adecvat valorile literare. Că, probabil, confunda ceea ce trebuia distins. Dacă e așa, atunci cred că și scriitorul român trebuie să facă la fel. Pentru că este nevoie de discernământ. Sunt cărți și cărți. Scriitori și scriitori. Și totuși, scriitorul de balast se consideră scriitor și, deci, zice și cititorului său: citește-mă! Deci scriitorul român...care scriitor? Poate cel de talia lui Alfred de Vigny.

C.I.U: *O întrebare care n-ar trebui pusă: Theodor Damian este un scriitor bine asigurat material?*

Th.D: Trăiesc aici din salariul meu la catedră. Misiunea o fac mai degrabă pe gratis. Nu sunt bogat. Trăiesc decent. Pun mult din buzunar și mult timp pentru pasiunile mele misionar-culturale-românești, dar sunt mulțumit așa.

C.I.U: *Ce proiecte (literare și sociale) aveți? Ce vă doriți cel mai mult în viitorii ani?*

Th.D: Proiectele mele literare sunt bogate. Am multe materiale pregătite pentru viitoare cărți. Poezie, teologie, filozofie. Îmi lipsește timpul. Aceasta îmi doresc. Dar în același timp sunt nespūs de recunoscător Lui Dumnezeu pentru tot ce mi-a dat și-mi dă. Vorba aceea (a psalmistului): „Ce voi răsplăti Domnului pentru toate câte mi-a dat mie?”